

Anderer Blickwinkel

CZERNDWITZ

МІДНХЕН

БЕРЛІН

КУЖІВ

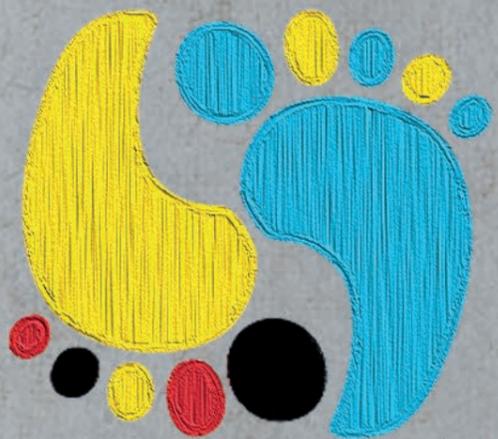

Дві країни. Чотири міста. 16 Учасників. 45 Локацій. Один німецько-український проєкт. Це все про „Інший ракурс“. Про місця, пов'язані з історією та історіями українців і німців. Ми створили чотири маршрути, які перенесуть вас у часи Лесі Українки й Володимира Винниченка, а потім – у сучасний бар „Медуза“. Ви дізнаєтеся, коли запустили перший електричний трамвай в Києві, хто з українських художників розіграв мюнхенську публіку і який український фільм дав назву берлінському кінотеатрові. Всі запитання та детальна інформація до маршрутів, як і самі маршрути, ви зможете знайти у мобільному додатку WalQlike. Гортайте, читайте, качайте додаток і дивіться на світ під іншим кутом!

Zwei Länder. Vier Städte. 16 Teilnehmer. 45 Standorte. Ein deutsch-ukrainisches Projekt. „Anderer Blickwinkel“ umfasst vier Routen, die Sie zurück in die Zeit von Lesya Ukrainka und Volodymyr Vynnychenko und dann in die modernen „Medusa“-und „Natürlich“-Bars führen. Sie erfahren, wann in Kyjiw die erste elektrische Straßenbahn in Betrieb genommen wurde, welcher der ukrainischen Künstler sich als Vertreter der königlichen Familie ausgab und welcher ukrainische Film dem Berliner Kino seinen Namen gab. Alle Quizfragen und detaillierte Informationen zu den Routen sowie die Routen selbst finden Sie in der mobilen Anwendung WalQlike. Laden Sie einfach die App herunter und erkunden Sie die Welt aus einem anderen Blickwinkel!

КУЖИВ КИЇВ

Anderer Blickwinkel

КИЇВ З ІНШОГО РАКУРСУ

Під таким ракурсом на Київ ви точно ще не дивилися! Завдяки нашому маршруту ви перенесетеся в 18 століття, коли німець Йоганн Гейтер вирішив важливу проблему багатьох киян. Ви дізнаєтеся про одного відомого урбаніста та його ноу-хау на Хрещатику. Навідаєтеся до садиби барона, знайдете шматок Берлінського муру в українському Києві та дізнаєтеся, як побувати на баварському Октоберфесті, залишаючись в Україні.

Daria

Aus einem solchen Blickwinkel haben Sie Kyjiw definitiv noch nicht betrachtet! Dank unserer Route werden Sie in das 18. Jahrhundert versetzt, als der Deutsche Johann Geiter die erste privat geführte Apotheke in der Stadt eröffnete. Sie lernen einen berühmten Stadtplaner kennen. Sie finden ein Stück der Berliner Mauer und erfahren, wo man in der Ukraine das bayerische Oktoberfest besuchen kann.

Почнемо з жовтої будівлі, в якій знаходиться кімната алхіміка. Ні, це не локація з книг Коельйо. Це музей-аптека на Подолі. У 1728 році німець Йоганн Гейтер своєрідний фармацевтичний прорив – відкрив першу в місті приватну аптеку. У ті часи державна аптека обслуговувала лише військових, а ліки потрібні були усім. Отож, Гейтер допоміг багатьом киянам, і до 1770-х років це була єдина приватна аптека в місті. Ба більше, у серпні 1767-го в її приміщенні провели перше богослужіння. Зять засновника аптеки, Георг Бунге, був дуже набожною людиною і перетворив будівлю з таблетками та мазями у центр німецької євангелічної громади. Проте двері аптеки були відкриті для всіх. Тут можна було придбати товари на будь-який смак та гаманець, наприклад, дороге мило з оливкової олії, або його дешевий аналог із собачого жиру. У 1988 році, після восьмирічної реставрації, тут відкрився музей. Але у аптеці до цього часу можна придбати мазі, виготовлені за старовинними рецептами. Також у музеї зберігається аптечна книга, датована 1834-м роком, в якій вказані назви ліків, рецептура і навіть тогочасні ціни.

Unsere Route beginnt an einem gelben Gebäude, in dem sich das sogenannte Alchemisten-Zimmer – eine Museums-Apotheke – befindet. 1728 gelang dem Deutschen Johann Geiter hier eine Art pharmazeutischer Durchbruch, indem er die erste und für viele Jahre einzige privat geführte Apotheke der Hauptstadt eröffnete. Diente die staatliche Apotheke lediglich dem Militär, half der deutsche Einwanderer allen Kyjiuern, denn Medikamente brauchte schließlich jeder. Im August 1767 wurde in deren Räumlichkeiten sogar ein erster Gottesdienst abgehalten: Der Schwiegersonn des Apothekengründers Georg Bunge war ein sehr frommer Mann und verwandelte das Gebäude mit Pillen und Salben gleich auch zum Zentrum der deutschen evangelischen Gemeinde. Die Türen der Apotheke standen allerdings der Allgemeinheit offen. Hier gab es für die Kundschaft Waren nach jedem Geschmack und für jedes Geldbeutel, z. B. teure Seife aus Olivenöl oder die billigere Alternative aus Hundefett. Und selbst nach Eröffnung des Museums im Jahre 1988 kann man immer noch die nach den alten Rezepten hergestellten Salben erwerben. Zuvor sollte man aber das Apothekenbuch aus dem Jahr 1834 bewundern, in dem die Namen der Medikamente, Rezepte und sogar die Preise jener Zeit aufgeführt sind.

Подбавши про тіло, варто подбати й про розум. Отож, прямо за курсом – мозковий центр студентства – Києво-Могилянська академія. З 2007-го року тут запроваджено українсько-німецьку освітню програму „Німецькі та Європейські студії“, яку спільно з Могилянкою розробив німецький університет ім. Фрідріха Шиллера у місті Єна.

Unser nächster Halt ist die Kyjiw-Mohyla-Akademie, in der seit 2007 das deutsch-ukrainische Bildungsprogramm „Deutschland- und Europastudien“ angeboten wird. Das zusammen mit der Friedrich-Schiller-Universität Jena entwickelte Programm bietet eine hervorragende Möglichkeit, das deutsche und europäische politische System intensiv kennenzulernen.

Daria Meshcheriakova

1

2

KYJIW AUS EINEM DEUTSCHEN BLICKWINKEL

Дорогою до Поштової площі, на вас чекає пам'ятник першому київському електричному трамваю, який встановили у 1992-му році на честь 100-річчя його запуску. Це відбулося завдяки німецькому поводителю стихій – Аманду Єгоровичу Струве. Життя пана Струве було досить плідним. Кияни завдячують інженерові водою у кранах на Хрещатику. Адже саме він займався прокладанням першого міського водопроводу у місті.

Далі наш маршрут проходить центром: повз фонтани на Золотих воротах, які у кінці 19 ст. створив відомий німецький архітектор Олександр Шіле. Спочатку фонтани мали виключно практичний характер, оскільки були призначені для поліпшення водопостачання в місті. Пізніше вони також використовувалися для напування коней. Сьогодні з них вже ніхто не п'є, оскільки фонтани визнали пам'ятниками садово-паркового мистецтва.

Kateryna

Margaryta

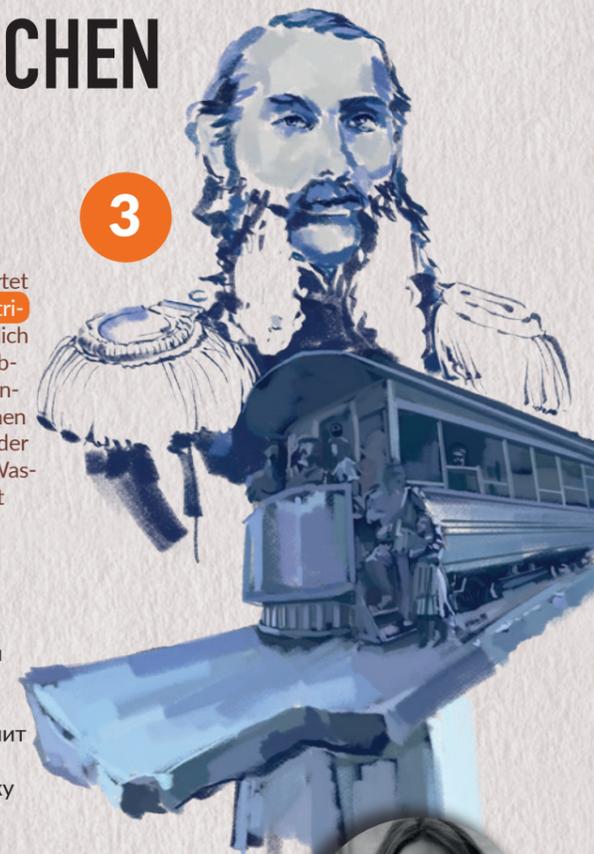
Auf dem Weg zum Postplatz erwartet uns ein Denkmal für die erste elektrische Straßenbahn, das 1992 anlässlich des 100. Jahrestages ihrer Inbetriebnahme errichtet wurde. Diese Errungenschaft wurde dank dem deutschen Ingenieur Amand Struwe möglich, der u. A. an der ersten Leitung für die Wasserversorgung in der Stadt beteiligt war.

Nastupna zupinka – дзвіниця Софіївського собору. Це справа рук німецького за походженням архітектора Готфріда Йоганна Шеделя. Саме його запросив тогочасний київський митрополит Рафаїл Заборовський для реконструкції дзвіниці й будинку митрополита, яких спіткала непроста доля: вони спочатку згоріли, а потім постраждали від землетрусу.

Weiter geht's zum Glockenturm der Sophienkathedrale – ein Werk des in Deutschland geborenen Architekten Gottfried Johann Schedel. Er wurde vom damaligen Kyjiwer Metropolit Raphael Zaborovsky beauftragt, den Glockenturm und das Haus des Metropolitens nach zahlreichen Zerstörungen zu rekonstruieren.

Von dort führt unsere Route durch die Brunnen am Goldenen Tor, die Ende des 19. Jahrhunderts vom berühmten deutschen Architekten Alexander Schiele kreiert wurden. Ursprünglich hatten die Brunnen eine rein praktische Funktion: die Wasserversorgung in der Stadt zu verbessern. Später dienten sie als Pferdetränken. Heute trinkt keiner mehr aus den Brunnen, denn sie gelten als Denkmäler im Bereich der Park- und Gartenanlagen.

3

Maria

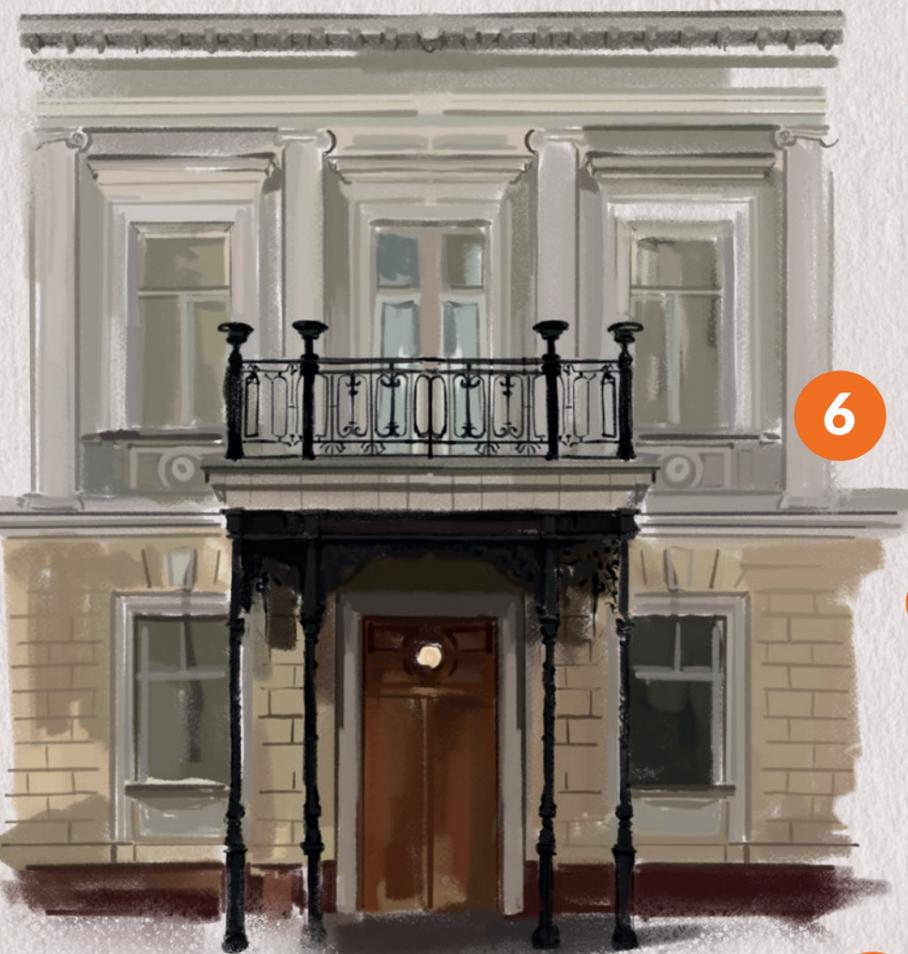
Danylo

5

Fotos: Rostyslav Tschomko

Illustration: Kateryna Dorokhova

6

Неподалік від фонтанів на вулиці Ярослава Вал, 3 розташовується **будинок барона Штайнгеля**. Балтійський німець Максим (Магнус) Штайнгель, за сьогоднішніми мірками, – яскравий приклад успішного бізнесмена. Він вкладав гроші в різноманітні підприємства в Києві, цукрові заводи, був головою правління Київського земельного банку. Саме на цьому місці знаходилася його винна лавка, де продавався товар власного виробництва, з винограду, вирощеного в маєтку Штайнгеля, поблизу Туапсе. Сьогодні у будівлі в стилі пізнього класицизму розташована резиденція посла Індії.

Nicht weit von den Brunnen auf der Straße Yaroslaviv Val, 3 befindet sich das **Haus des Barons Steinheil**. Maxim (Magnus) Steinheil war nach heutigen Maßstäben ein Beispiel für einen erfolgreichen Geschäftsmann. Er investierte in verschiedene Unternehmen in Kyjiw und fungierte als Vorsitzender der Kyjiwer Landbank. An diesem Ort befand sich seine Vinothek, in der Waren aus eigener Produktion verkauft wurden. Aktuell beherbergt das Gebäude im Stil des Spätklassizismus die Residenz des indischen Botschafters.

7

На наступній локації ви зможете ближче познайомитися з паном **Сергієм Вітте**, німцем за походженням, за ініціативою якого всього за рік побудували Управління Південно-Західної залізниці.

Am nächsten Standort lernen Sie Herrn **Serhiy Witte** kennen, einen gebürtigen Deutschen, auf dessen Initiative hin in nur einem Jahr die Süd-Westliche Eisenbahn aufgebaut wurde.

8

Ну і звісно, всі дороги, хоч піші, хоч транспортні, принаймні німецьким Києвом, ведуть до... **Посольства**, в будівлі якого поєднується стара і нова історія. справа біля входу вам одразу впаде в око фрагмент **Берлінського муру**. Того самого муру, який розділяв східну та західну Німеччину. Його доправили до Києва із Потсдамської площі на честь 20-річчя падіння Берлінської стіни. В середині будівлі знаходиться критий склом **атріум**, у центрі якого росте дерево. Це своєрідний символ продовження життя та його нерозривного зв'язку із минулим. Посольство займається реалізацією проектів у сферах політики, економіки, культури та суспільного життя. Особлива увага приділяється співпраці та інтеграції німецької культури в Україні та українських ініціатив у Німеччині. Сьогодні в Україні проживає близько 30 000 людей, які вважають себе етнічними німцями.

Und natürlich führen alle Wege, zumindest durch das deutsche Kyjiw, zur ... **deutschen Botschaft**. Rechts am Eingang fällt sofort ein Fragment der **Berliner Mauer** auf – derselben Mauer, die Ost- und Westdeutschland trennte. Anlässlich des 20. Jahrestages des Mauerfalls brachte man es vom Potsdamer Platz nach Kyjiw. Im Inneren der Botschaft wiederum befindet sich ein glasüberdachtes **Atrium**, in dessen Mitte ein Baum wächst – Symbol für die Fortsetzung des Lebens und die untrennbare Verbindung mit der Vergangenheit.

9

Учасники київської команди довго сперечалися, де можна в Києві знайти найбільше німців. Думки розділилися, адже з посольством за цей статус цілком може позмагатися **Університет Шевченка**. Першим «опікуном» Київського навчального округу був Георг фон Брадке. Саме під його пильним наглядом та за його згодою Кременецький ліцей переїхав до Києва, де відкрився університет. На початках, після заснування ВИШУ, через брак викладачів тут підпрацьовували **парафіяни Лютеранської церкви**. Також університет очолювали три ректори німецького походження.

Die Teilnehmer:innen des Teams „Kyjiw“ haben lange darüber diskutiert, wo die meisten Deutschen in der Stadt zu finden sind. Die Meinungen gingen jedoch auseinander, denn die **Schewtschenko-Universität** konkurriert mit der Botschaft um diesen Rang. Die Universität leiteten in ihrer Geschichte drei **Rektoren deutscher Herkunft**, und kurz nach der Gründung arbeiteten hier aufgrund des Lehrermangels einige Gemeindeglieder der **lutherischen Kirche**.

11

Втомилися від інформації й зголодніли? Тоді вам в **„Натюрліх“** – гастрономічну локацію на нашій квізовій мапі. Важко сказати, скільки у цій кнайпі було випито пива і замовлено ковбас, шніцелів, брецелів і рульок. Одне відомо достеменно, якщо мрієте завітати на **Октоберфест**, а Баварія далеко, тоді вам сюди! У **„Натюрліху“** щороку проходить свято пива і брецелів зі спеціальним меню та прикрасами.

Verspüren Sie vielleicht schon etwa Hunger nach einer solchen Menge an Informationen? Dann seien Sie herzlich willkommen in **„Natürlich“** – einem gastronomischen Highlight auf unserer Route. Schwer zu sagen, wie viel Bier und Würstchen, Schnitzel, Brezeln und Haxen schon in dieser Kneipe bestellt wurden. Doch eines ist sicher: Wenn Sie von einem **Oktoberfest**-Besuch träumen und Bayern weit weg ist, dann sind Sie hier genau richtig! Jedes Jahr veranstaltet **„Natürlich“** ein Bier- und Brezelfest mit besonderem Menü und Ambiente.

Підкріпившись, можна подумати й про їжу духовну. Наш остання локація – це місце, де неможливо не помітити німецькі сліди. Навіть вулиця має назву **Лютеранська**. Тут можна знайти колишню євангелічну лікарню, збудовану на початку 20 ст. на гроші, зібрані німецькою громадою. Збереглися й інші будівлі, спроектовані відомими німецькими архітекторами. Заглянемо й в **кірху святої Катерини**. До цього часу тут зберігається орган, який придбали завдяки київському купцю **Генріху Кельну**. До речі, інструмент зовсім випадково також виготовили у **Кельні**)))

Nach dem Essen können wir nun über weitere geistige Nahrung nachdenken. Unser letzter Halt ist ein Ort, an dem deutsche Spuren unmöglich zu übersehen sind. Sogar die Durchgangsstraße heißt **„Lutheranska“** („lutherisch“). An ihr liegt ein ehemaliges evangelisches Krankenhaus, das Anfang des 20. Jahrhunderts mit den Geldern der deutschen Gemeinschaft finanziert wurde. Es gibt auch einige weitere Gebäude, die von den berühmten deutschen Architekten erbaut wurden und heute noch erhalten geblieben sind. Einen Besuch wert ist auf jeden Fall **die Katharinenkirche**. Die dank dem Kyjiwer Kaufmann **Heinrich Köln** erworbene Orgel erklingt dort immer noch ■

Пам'ятаєте фонтан Шіле, куди на водопій колись приводили коней? Так от, ці конячки цілком реально могли зватися Рогнеда, Кармен чи Брунгільда. Чому? Тому що Київ фанатів від німецького генія **Ріхарда Вагнера!** Вперше музика німецького композитора пролунала на сцені Київської опери – нашої наступної локації – ще за життя митця. Його опера „Тристан та Ізоolda“ продовжує до цього часу збирати аншлаги. Будівля оновленого **оперного театру** була зведена за проєктом архітектора німецького походження **Віктора Шрьотера** у 1898-1901 роках. Для цього було виконано понад 250 малюнків та креслень!

Erinnern Sie sich noch an die Schiele-Brunnen und deren Funktion als Pferdetränken? Diese Pferde könnten Rogneda, Carmen oder Brunhilda geheißen haben. Ungewöhnlich? Keineswegs, denn das Kyjiwer Publikum liebte schon immer Opera und ist ein waschechter Fan des deutschen Genies **Richard Wagner!** Die Musik des Komponisten wurde noch zu seinen Lebzeiten auf der Bühne der **Kyjiwer Oper** – unserem nächsten Standort – uraufgeführt. Und Aufführungen seiner Oper „Tristan und Isolde“ sind nach wie vor ausverkauft. Für das Gebäude des frisch renovierten Opernhauses fertigte der deutsche Architekt **Viktor Schroeter** von 1898 bis 1901 mehr als 250 Zeichnungen und Skizzen an.

10

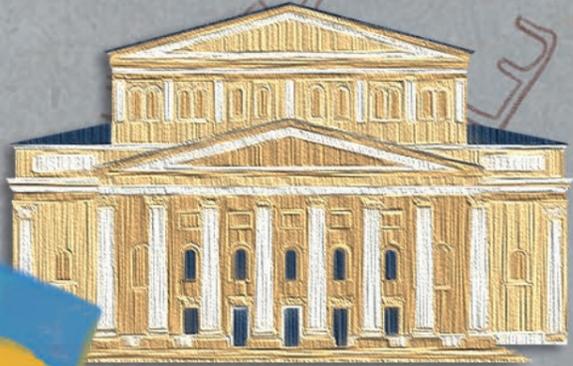
12

Anderer Blickwinkel

MÜNCHEN MIOHXEH

РІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО МЮНХЕНУ.

Was fällt Ihnen zu München als erstes ein? Oktoberfest, Bier, FC Bayern sind die häufigsten Assoziationen! Hinzu kommen noch Schlösser und Weihnachtsmärkte ... Ebenso zutreffend. Das Münchener Team des Projekts „Anderer Blickwinkel“ hat sich jedoch die ganze Vielfalt eines anderen – ukrainischen – Münchens angesehen. Es gibt tonnenweise Zeugnisse über verschiedene Ukrainer, die zu unterschiedlichen Zeiten in München lebten. Als Quellen dienten uns zahlreiche Publikationen, stundenlange Gespräche und tagelange Spaziergänge. All das lässt sich nur schwer in eine mehrstündige Route durch die Innenstadt integrieren, die für Stadtbewohner und Touristen gleichermaßen interessant ist. Doch wir haben unser Bestes gegeben und verraten Ihnen nun unsere spannendsten Entdeckungen.

Щоб своїми очима побачити, що українського збереглося у місті, прямуємо у район **Швабінг**, який й Мюнхеном став лише у 1890 році. Проте одразу отримав статус „мюнхенського Монмартру“. Звідси рукою сягнути до університету й Академії Образотворчих Мистецтв – тож тут радо квартирують „небагаті студенти“, а до них підтягуються художники та інша богема з різних куточків Європи. Першим пунктом нашого маршруту символічно стає будинок **першого консульства** України в Баварії за адресою Ainmillerstraße 35. Сьогодні тут можна побачити меморіальну дошку з тризубом та портретом **консула Василя Оренчука**. Він та ще двоє працівників відповідали за дві федеральні землі – Баварію та Баден-Вюртемберг. У 2021 році за ту ж територію відповідають 11 працівників, щоправда, й українців тут сьогодні набагато більше.

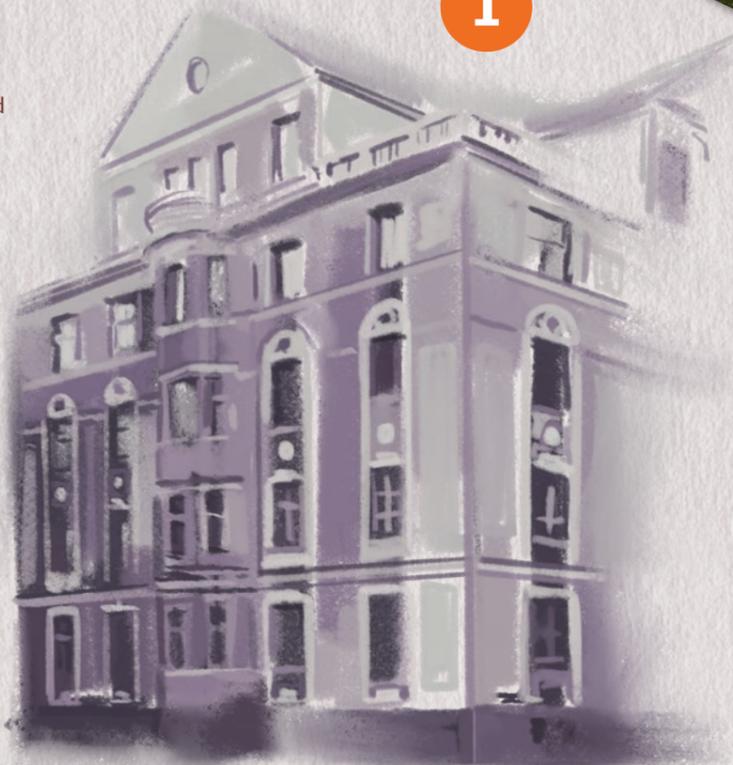
Wir starten unsere Route im Stadtteil **Schwabing**, der oft als „Münchener Montmartre“ bezeichnet wird. Es ist nur ein Katzensprung von hier bis zur Uni und der Akademie der Bildenden Künste. Deswegen ist die Gegend von den finanziell eingeschränkten Studenten beliebt, die ihrerseits von den Repräsentanten der europäischen Kunstszene umgeben sind. Halt machen wir jedoch am Gebäude **des ersten Konsulats** der Ukraine in Bayern in der Ainmillerstraße 35. Heute hängt dort eine Gedenktafel mit einer Trysub (Dreizack) und einem Porträt des Konsuls **Vasyl Orenchuk**. Er und zwei weitere Mitarbeiter waren einst für Bayern und Baden-Württemberg zuständig. Im Jahr 2021 kümmern sich mittlerweile 11 Mitarbeiter um das gleiche Territorium, in dem schließlich auch viel mehr Ukrainer als früher leben.

Kateryna Proskura

Що найперше спадає на думку, коли мова заходить про Мюнхен? Октоберфест, пиво, футбольний клуб Баварія – чемпіони відповідей! Ще – замки, Різдвяні ярмарки... І це відповідає дійсності. Мюнхенська команда проекту „Інший ракурс“ теж почала з очевидного. Але побачила і все різноманіття іншого, українського Мюнхену. Матеріалів про дуже різних українців, що жили у місті у різні часи – на томи книг, години розмов і дні прогулянок. Важкувато увібгати тонни інформації у кількагодинний маршрут центром міста, щоб цікаво було і мюнхенцям, і гостям, але ми намагалися. Розповідаємо, як це було та про наші найцікавіші знахідки.

1

DIE VIELFALT DES UKRAINISCHEN MÜNCHENS

На сусідній вулиці натрапляємо на розкішний ряд таких рідних... соняшників. Шкода, що їх не можна внести до маршруту в мобільний додаток. А от старовинний будинок з ліпниною на Elisabetstrasse 13 – можна. Тут розташувались квартира та майстерня скульптора **Григора Крука**. Меморіальної дошки, на жаль, немає. Поки що.

In der nächsten Straße stoßen wir auf eine wunderschöne Reihe von Sonnenblumen. Schade, dass man sie nicht in unsere mobile App packen kann. Aber das alte Haus mit Stuck in der Elisabetstraße 13 nehmen wir gerne auf. In ihm befanden sich Wohnung und Werkstatt des weltberühmten ukrainischen Bildhauers **Hryhor Kruk**. Leider gibt es keine Gedenktafel. Noch nicht.

12-13/

2

Далі переносимось до життя сучасної творчої молоді та нашої наступної локації – **Вищої школи кіно і телебачення** Мюнхена. Саме тут навчалася українська режисерка **Дар'я Онищенко**, фільми якої сьогодні мандрують міжнародними кінофестивалями.

Weiter geht's zur **Hochschule für Fernsehen und Film**, an der die ukrainische Regisseurin **Darya Onyschenko** studierte, deren Filme inzwischen auf internationalen Filmfestivals hoch gefragt sind.

Ще одна питома мюнхенська тема – Друга світова війна. Тому зупиняємось біля **Центру документів про злочини націонал-соціалізму**. З експозиції ви дізнаєтесь, зокрема, і про такий аспект війни як примусова праця. Але про українців почуєте мало. Адже більшість вихідців з Радянського Союзу зараховані до числа росіян або „радянських людей“. Разом з тим, досліджень про долі примусових робітників багато. У книзі „Київ-Мюнхен-Київ“ зворушує розповідь юної Люби з Керчі, яка не тільки не втратила в бараках оптимізму і цікавості до життя, а ще й з УРСР намагалась написати в Німеччину тим людям, які допомогли їй вижити. Але листування було

знову заборонене, тепер – з боку Батьківщини. Світлана, яка працювала над цією темою в рамках проекту, акцентувала на тому, що лише мамі Люба розповіла про перебування в Німеччині. Інакше – громадський осуд, допити, втрата роботи... Дещо дивно звучить сьогодні? Але ось інша учасниця „Іншого ракурсу“, **Кларіка**, пригадала, що і її бабуся була вивезена в Німеччину. І заговорила про це вперше аж тоді, коли онучка, студентка ЛМУ (Мюнхенський університет Людвіга-Максиміліана), приїхала у гості на Закарпаття. Цей факт – ще одне нагадування, що історія – це не далекі події й постаті із книжок, а досвід і спогади наших власних родин.

Ein ganz spezifisches Thema in München ist der 2. Weltkrieg. Deshalb halten wir am **NS-Dokumentationszentrum**. In dessen Dauerausstellung erfahren Sie u.a viel zum Thema Zwangsarbeit, wenn auch kaum etwas über die Ukrainer. Schließlich wurden die meisten Menschen aus der Sowjetunion als „Russen“ oder „Sowjetleute“ bezeichnet. Über ihr Schicksal allerdings wurde ausgiebig geforscht. So geht es z. B. im Buch „Kiew-München-Kiew“ um die junge Ljuba aus Kertsch, die zum einen den Optimismus während ihres Lebens in der Baracke nicht verlor, zum anderen jedoch später aus der UdSSR heraus versuchte, an diejenigen Menschen in Deutschland zu schreiben, die ihr beim Überleben geholfen hatten. Leider wurde diese Korrespondenz von der sowjetischen Regierung verboten. Unsere Teilnehmerin Svitlana, die sich mit diesem Schicksal intensiv beschäftigte, betonte, dass nur Ljubas Mutter über den Aufenthalt in Deutschland in allen Facetten Bescheid wusste. Ansonsten hätten ihrer Tochter öffentliche Verurteilung, Verhöre, Arbeitsplatzverlust gedroht. Klingt etwas seltsam heute, oder? Klarika, eine andere Projektteilnehmerin, erinnerte sich jedenfalls daran, dass auch ihre Großmutter einst nach Deutschland verschickt worden war. Und sie sprach zum ersten Mal darüber, als ihre Enkelin (damals die LMU-Studentin) zu Besuch nach Transkarpatien kam. Dies ist ein schönes Beispiel dafür, dass die Geschichte in den Büchern nicht einfach die Sammlung der Ereignisse ist, sondern die Erfahrungen unserer eigenen Familien spiegelt.

3

Svitlana

Klarika

4

5

Далі йдемо до **Баварської бібліотеки**. Учасниця команди, Христина, перевірила, які ж саме українські книжки є у каталозі. Виявилось, що там є ціла окрема колекція „Україніка“ – книги українських авторів різними мовами, а також книги про Україну та українців.

Nächster Halt: die **Bayerische Staatsbibliothek**, in der sich die Teilnehmerin Khrystyna auf die Suche nach den ukrainischen Büchern im Katalog gemacht hat. Sie stellte fest, dass es sogar eine separate Sammlung namens „Ukrainika“ gibt – etwa 110.000 Bücher ukrainischer Autorinnen und Autoren in verschiedenen Sprachen, aber auch Bücher über die Ukraine und ihre Menschen.

Khrystyna

6

Gleich daneben liegt die **Akademie der Bildenden Künste**, in der dem berühmten ukrainischen Maler und Pädagogen **Olexander Murashko** nicht nur der Anschluss an europäische Künstlerkreise gelang, sondern wo er mit Freunden auch so manchen Schabernack trieb. Einmal gab sich Murashko etwa als Vertreter der königlichen Familie aus und war so erfolgreich, dass die Münchner Polizei den „Ehregast“ sogar begleitete.

Поруч і **Академія образотворчих мистецтв**, в якій **Олександр Мурашко** не лише успішно влився до кола старанних європейських митців, а й розіграв публіку, видаючи себе за представника царської родини. Витівка була настільки успішною, що мюнхенська поліція виділила спецупровід „поважному гостю“.

7

Продовжуємо подорож центральною частиною Мюнхена. Тут в нас – **Баварська опера**, де ще зовсім недавно диригувала зірка класичної музики – **Оксана Линів**. Цікаво, що українці сяяли на цій сцені щонайменше з 30-х років двадцятого сторіччя. Співака, відомого як **Орест Герлах** (при народженні – Орест Руснак), знала вся Європа. Мюнхенська преса визнавала, що він „належав до стовпів, на які опирався театр“.

Setzen wir unsere Route durchs Münchener Zentrum fort. Zunächst zur **Bayerischen Staatsoper**, die zum Karriere-Sprungbrett für die weltbekannte Star-Dirigentin **Oksana Lyniv** wurde. Interessanterweise glänzten ukrainische Künstler mindestens seit den 1930er Jahren auf dieser Bühne. Der Tenor **Rudolf Gerlach** – geboren in der Ukraine als Orest Rusnak – war in ganz Europa populär, und die Münchner Presse behauptete, dass er „zu den Säulen gehöre, auf denen das Theater seine Opern gründe“.

А тепер гайда до **Марієнплац**, шукати на стіні Нової Ратуші Архангела Михайла. Ось він, на гербі Києва, поруч з іншими гербами міст-побратимів Мюнхена. Пригадуєте, на початку нашого маршруту ми згадували про Різдвяні ярмарки? Так от, під час Адвенту (передріздвяного періоду) на внутрішньому подвір'ї можна знайти ятку з українськими сувенірами.

8

Fotos: Kateryna Ponomarenko
Illustration: Kateryna Dorokhova

Und jetzt gehen wir zum **Marienplatz**, um den Erzengel Michael an der Wand des Neuen Rathauses zu finden. Hier ist er – auf dem Wappen von Kyjiw, zusammen mit anderen Wappen der Partnerstädte von München. Erinnern Sie sich an die Weihnachtsmärkte am Anfang unserer Geschichte? In der Adventszeit findet man im Innenhof des Rathauses einen Stand mit ukrainischen Souvenirs.

9

Зайдемо й до Собору святої Богородиці – **Фрауенкірхе** (нім. Frauenkirche). На одному з вітражів зліва відшукаємо „дівчинку з півником“. Це – баварська улюблениця, **блаженна Едігна**, що вела чернече життя, живучи у липі поблизу Мюнхена. Лікувала людей та тварин, навчала грамоти дітей. За легендою, вона була донькою Анни Ярославни та онукою Ярослава Мудрого.

Natürlich besuchen wir auch die **Frauenkirche**, und an einem der Buntglasfenster links finden wir das „Mädchen mit Hahn“: ein bayerischer Liebling, die heilige **Edigna**, die ein klösterliches Leben führte und in einer Linde nahe von München lebte. Sie therapierte Menschen und Tiere, lehrte Kindern das Alphabet, und der Legende nach war sie Tochter der Anna Jaroslawna und Enkelin des Großfürsten von Kyjiw, Jaroslav der Weisen.

10

Далі прямуємо центральною вулицею до Карлсплатц. Якщо ви навідаєтеся сюди в холодну пору року, можете поласувати гарячими каштанами, як і журналістка мюнхенського „Радіо Свобода“ **Емма Андієвська**. У своєму вірші вона якраз писала про „жінку, що в зоні для пішоходів, продає гарячі істівні каштани“, котрі, як і творчість художниці й поетки, – „можуть бути поживною їжею, а можуть – шляхом до вдосконалення“.

Wir orientieren uns jetzt entlang der Hauptstraße zum Karlsplatz. In der kalten Jahreszeit können Sie dort heiße Maronen verkosten und sich vorstellen, wie die ukrainische Schriftstellerin, Künstlerin und Journalistin des Münchner „Radio Swoboda“ (wörtlich „Radio Freiheit“) **Emma Andijewska** dasselbe tat. Als Inspiration für ihr Gedicht „Eine Frau in der Fußgängerzone, die heiße essbare Kastanien verkauft“.

11

Бажаєте чогось ностальгійного – тоді вам до мюнхенської „**Одеси**“. Так вихідці з Миколаєва назвали свій магазин східноєвропейських делікатесів. Пиріжки, цукерки „Ліщина“ та „Пташине молоко“, ніжинські огірочки та книга про українську кухню... – український асортимент німецького магазину. А зліва від дверей зазвичай висять афіші культурних заходів української громади Мюнхена.

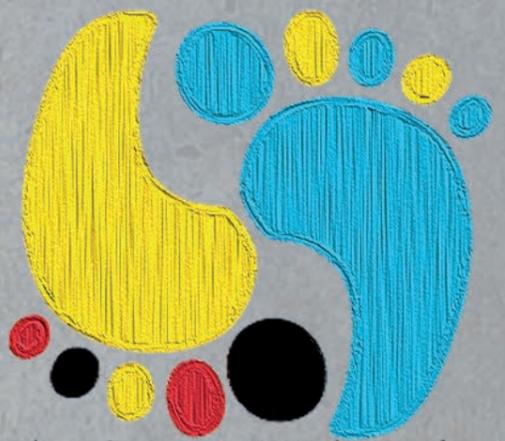
Нам було дуже цікаво працювати над цим маршрутом, сподіваємось – вам буде не менш цікаво познайомитися з українським Мюнхеном!

Möchten Sie dem Thema unseres Spaziergangs noch etwas näher kommen? Dann herzlich willkommen im Münchener „**Odessa**“. So haben die gebürtigen Mykolajiwier Jurij und Julia ihren Laden für osteuropäische Delikatessen genannt. Es erwarten Sie ukrainische Pralinen und Torten, eingelegte Gurken und sogar das Buch „Ukraine kocht“. Und links von der Tür hängen normalerweise auch Poster von kulturellen Veranstaltungen der ukrainischen Gemeinde in München.

Es war für uns sehr spannend, an dieser Route zu arbeiten, und wir hoffen, dass Sie diese mit genauso viel Spaß und Neugier meistern werden ■

Paul Celan
LITERATURZENTRUM

Anderer Blickwinkel

Czernowitz

Чернівці

НІМЕЦЬКІ ЧЕРНІВЦІ АБО ЄВРОПА В МІНІАТЮРІ

„Чернівці – дивовижне місто“, – стверджують ті, хто приїздить сюди вперше. Тут завжди відчуваєш, що переносишся в іншу епоху, що ніби перебуваєш в артистично-вишуканому місті, в якому двірники підлітають хідники букетами троянд. Чернівцям, фасади яких можна читати як підручник європейської архітектурної стилістики, дійсно вдалося зберегти неповторний дух старої доброї Європи. В місті вже було складено багато туристичних тематичних маршрутів, а ми пропонуємо ще один – німецькими Чернівцями.

Ludmyla Rogowa

Iliana

Dmytro

1

„Czernowitz ist eine erstaunliche Stadt“, sagen diejenigen, die sie zum ersten Mal besuchen. Hier fühlt man sich immer wie in eine andere Zeit versetzt, als wäre man in einer von Künstlern erschaffenen Stadt, in der Hausmeister mit Rosensträußen die Bürgersteige fegen. Czernowitz, dessen Fassaden als Lehrbuch europäischer Baustile gelesen werden können, hat es wirklich geschafft, den einzigartigen Geist des guten alten Europas zu bewahren. Für sie wurden bereits viele touristische Routen erstellt, und wir bieten eine weitere an: einen Spaziergang durchs „deutsche“ Czernowitz.

На гербі міста зображена відчинена брама, яка „символізує гостинність міста і відкритість Чернівців до співпраці“. Унікальним явищем для цього східноєвропейського міста вже понад півтора століття є п'ять Національних Народних Домів, які символізують 5 найпотужніших національних груп: німецьку, польську, румунську, єврейську, українську. **Німецький народний дім**, з якого стартує наш маршрут, – це своєрідний символ об'єднання німецького населення у Чернівцях початку 20-го століття. Загальновідомим для усіх чернівчан того часу було те, що в Німецькому Народному Домі проходили найкращі наукові конференції та вечори. Туди мали за честь потрапити всі, незалежно від національної чи конфесійної приналежності. У радянський час про первинне призначення дому нічого не нагадувало. Після 1991-го року декілька приміщень було повернуто у користування новоствореному Німецько-австрійському товариству „Wiedergeburt“. Відтак, майже 30 років дім знову слугує одним з культурних осередків для чернівчан, які цікавляться Німеччиною та її культурою.

Das Czernowitzer Stadtwappen zeigt ein offenes Tor, das „die Gastfreundschaft und die Offenheit des Orts für Zusammenarbeit symbolisiert“. Ein einzigartiges Phänomen dieser osteuropäischen Metropole sind seit mehr als eineinhalb Jahrhunderten die fünf nationalen Häuser der wichtigsten lokalen Volksgruppen: Deutsche, Polen, Rumänen, Juden, Ukrainer. **Das Deutsche Haus**, von dem aus unsere Route startet, ist vor allem ein Symbol des Gemeinschaftslebens der deutschen Bevölkerung zu Beginn des 20. Jahrhunderts. Hier fanden die hochkarätigsten wissenschaftlichen Konferenzen und Abendveranstaltungen statt. Und jeder empfand es als große Ehre, zu diesen eingeladen zu sein – unabhängig von der Nationalität oder der Religion. Zu Sowjetzeiten erinnerte nichts mehr an den ursprünglichen Zweck des Hauses. Erst nach 1991 wurden mehrere Räumlichkeiten durch die neu gegründete deutsch-österreichische Organisation „Wiedergeburt“ wieder der Öffentlichkeit zur Verfügung gestellt. Damit dient das Haus nun seit fast 30 Jahren erneut als eines der deutschen Kulturzentren der Stadt.

DEUTSCHES CZERNOWITZ ODER EUROPA IM MINIATURFORMAT

Мультинаціональна атмосфера посприяла тому, що Чернівці дали світові своєрідну літературну школу. Тут жили та творили багато письменників: Пауль Целан, Роза Ауслендер, Карл-Еміль Францоз, Георг Дроздовський, Грегор фон Реццорі, Міхай Емінеску тощо. У 2014-му в Чернівцях відкрився **Літературний целанівський центр** – наша наступна зупинка. Це громадське об'єднання знавців літературної спадщини Буковини та культурного менеджменту міста. Тут читають, досліджують, зустрічаються, обговорюють, знайомляться, одним словом – рай для любителів літератури та культурних тусовок.

Die multinationale Atmosphäre trug mit dazu bei, dass Czernowitz der Welt eine Art literarische Schule schenkte und zahlreiche Schriftsteller auf einem flächentechnisch kleinen Raum arbeiteten: Paul Celan, Rosa Ausländer, Karl Emil Franzos, Georg Drozdovski, Gregor von Rezzori, Mihai Eminescu und viele andere. 2013 wurde hier das **Paul-Celan-Literaturzentrum** eröffnet – unsere nächste Station. In diesem wird gelesen und geforscht, mit viel Platz für Begegnungen, Diskussionen und Möglichkeiten zum Kennenlernen. Kurzum: ein Paradies für Literaturliebhaber und Kulturfreunde.

2

Die Eingliederung der Nordbukowina ins Königreich Rumänien nach dem 1. Weltkrieg beeinflusste alle Lebensbereiche in Czernowitz. In der Stadt wurde eine groß angelegte Kampagne „gegen das österreichische Erbe“ gestartet. Man forderte die deutsche Gemeinde zum Rückbau des **Schiller-Denkmal**s auf. Es wurde in einem Trauerzug mit schwarzem Leichenwagen und Trauerwache auf das Grundstück des Deutschen Hauses überführt, wo ihm während der Sowjetzeit von Mitarbeitern der Kunsthochschule der Garaus gemacht wurde. Die Zertrümmerung hat lediglich der Sockel überlebt, wodurch sich im Hof ein Stück Geschichte buchstäblich mit der Hand berühren lässt.

4

3

Перехід Північної Буковини до складу королівської Румунії не міг не позначитися на всіх сферах життя Чернівців. У місті розпочалася широкомасштабна кампанія „боротьби з австрійською спадщиною“. Однією із вимог до місцевої німецької громади був демонтаж пам'ятника **Шиллеру**. Його із траурною процесією, з чорною каретою-катафалком та жалобною вартою перенесли на територію Німецького Народного Дому. У радянський період пам'ятник Шиллеру в Чернівцях розбили на шматки працівники училища мистецтв. Мармур використовували для роботи з учнями. Але у дворі досі стоїть цоколь від пам'ятника. Одним словом, тут можна буквально доторкнутися до історії рукою.

Наступна локація – **Почесне консульство Німеччини в Україні**. Культурні та економічні зв'язки між Буковиною та Німеччиною мають довгу історію. Ось лише кілька цікавих фактів німецько-українських відносин: Чернівецька область є регіональним партнером округу Швабія, що в Баварії, Чернівецький університет має три десятки академічних інституцій-партнерів у Німеччині, чимало комунальних проєктів реалізується за підтримки Товариства з міжнародної співпраці (GIZ).

Unser nächster Halt ist das **Honorarkonsulat Deutschlands** in der Ukraine – Ausdruck der langen Geschichte kultureller und wirtschaftlicher Beziehungen zwischen der Bukowina und Deutschland. Hier nur einige interessante Fakten dazu: Die Czernowitzer Region pflegt eine Regionalpartnerschaft mit dem Landkreis Schwaben in Bayern, die Nationale Jurij-Fedkowskytsch-Universität Czernowitz hat drei Dutzend wissenschaftliche Partnerinstitutionen in Deutschland, und viele Projekte werden mit Unterstützung der Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) realisiert.

А ще чернівчани любляють не лише готувати, а куштувати страви різних національних кухонь. Щоб поїсти і випити чогось „німецького“, ми заглянемо в затишний двір, де розташовано ресторан „Кнаус“. До м'яса по-швабськи, асорті ковбасок та рульки тут щедро наллють не один кухоль оригінального німецького пива.

Die Einwohner von Czernowitz bereiten Gerichte vieler Nationalitäten zu, ohne groß darüber nachzudenken. Und natürlich gibt es in der Stadt auch Gelegenheit, die deutsche Küche zu probieren. Dazu schauen wir in einen gemütlichen Innenhof, wo sich das Restaurant „Knaus“ befindet. Würstle, Haxen und selbstverständlich original deutsches Bier werden dort gastfreundlich serviert.

Трохи нижче підноситься у всій своїй величчі римо-католицький костел **Воздвиження Святого Хреста** – перший мурований храм міста. Це найстаріша релігійна споруда Чернівців, яку зводили цілих 27 років. Через помилки та недоліки планування та будівництва вежа церкви двічі обвалювалася, двічі горіла, і навіть кажуть, що в неї потрапляла блискавка. У 1866-му році храм відновили після пожежі та встановили в ньому орган, який в 70-х роках XIX ст. одержав дві медалі у Відні та Парижі, як найкращий за тембром орган у всій Європі. Богослужіння в храмі донині здійснюється під звуки цього органу. Сьогодні церква обслуговує як українську, так і німецьку та польську громади.

Nicht weit davon erhebt sich in ihrer ganzen Pracht die römisch-katholische **Kirche der Heiligen Kreuzerhöhung** – die erste Backsteinkirche der Stadt, an der als dem ältesten religiösen Gebäude in Czernowitz ganze 27 Jahre lang gebaut wurde. Aufgrund von Fehlern und Mängeln bei der Planung und dem Bau stürzte der Kirchturm zweimal ein, brannte zweimal und soll sogar vom Blitz getroffen worden sein. Heute dient die Kirche sowohl der ukrainischen als auch den deutschen und polnischen Gemeinden zu Gottesdiensten.

Помандруємо далі до Заньковецької вулиці та дізнаємось унікальну історію порятунку чернівецьких євреїв. У будинку під номером 8 жив бургомістр Чернівців – **Траян Попович**. Його називають „буковинським Шиндлером“, який доклав неймовірних зусиль ризикуючи посадою і життям, щоб врятувати євреїв Чернівців від депортації до Трансністрії на початку Другої світової війни. Цей факт – не новина. Новиною стало ще одне ім'я, пов'язане з цією історією, яка, без сумнівів, тягне на екранізацію. Мова про німецького дипломата, доктора **Фрітца Шельгорна**, який очолював німецьке Генеральне консульство у Чернівцях у 1934-1944-му роках. Саме йому вдалося переконати маршала Антонеску залишити в місті хоча б частину євреїв, яким загрожувала депортація та смерть. А вже Попович і губернатор Калотеску підписали посвідки-дозволи, які стали порятунком для тисяч чернівчан-євреїв.

Weiter geht's zur Zankovetska-Straße und einer einzigartigen Geschichte über die Rettung der Czernowitz-Juden. Der Bürgermeister von Czernowitz **Traian Popovici** wohnte im Haus Nummer 8 und wird heute „bukowinischer Schindler“ genannt, da er zu Beginn des 2. Weltkriegs unter Einsatz seiner Position und seines Lebens unglaubliche Anstrengungen unternommen hat, die jüdische Deportation nach Transnistrien zu verhindern. Dies wäre ihm zweifellos ohne die Hilfe eines deutschen Diplomaten, **Dr. Fritz Schelgorn**, der von 1934 bis 1944 deutscher Generalkonsul in Czernowitz war, nicht gelungen. Dieser überzeugte Rumäniens Diktator Marschall Antonescu, zumindest einen Teil der Juden in der Stadt zu lassen, worauf kurz danach Bürgermeister Popovici und Gouverneur Kalotescu die speziellen Genehmigungen unterschrieben, die Tausende von Czernowitz-Juden vor dem sicheren Tod bewahrten.

7

Наша наступна зупинка – **Чернівецький музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської**, який також має досить непросту історію. Цей театр у стилі неоренесансу було збудовано за проєктом **Германа Гельмера та Фердинанда Фельнера** у 1904–1905-му роках. В ті часи на його сцені можна було переглядати гастрольні вистави європейських колективів. Після завершення Першої світової війни Буковина увійшла до складу Румунії, а чернівецький театр став румунським. Сьогодні театр названий на честь ім'я української письменниці, а його репертуар пропонує вимогливому глядачеві як українські сучасні п'єси та експерименти з новими темами, так і класичні закордонні та українські постановки.

Unsere nächste Station, das **Olha-Kobylanska-Theater**, blickt auch auf eine schwierige Historie zurück. Es wurde 1904 bis 1905 durch **Hermann Helmer und Ferdinand Fellner** als ein Neorenaissance-Theater entworfen. Auf seiner Bühne war es damals möglich, Aufführungen europäischer Theatertruppen zu sehen. Nach dem 1. Weltkrieg, als die Bukowina Teil Rumäniens wurde, stand auch das Czernowitz-Theater unter rumänischer Leitung. Heute ist das Theater nach einer ukrainischen Dichterin benannt und bietet dem anspruchsvollen Publikum sowohl moderne ukrainische Stücke als auch klassische nationale und internationale Produktionen.

8

Крокуючи далі до університету, ми пройдемо повз колишню **лютеранську кірху**, яка під час радянського періоду втратила свою вежу. Церкву збудували в 1849-му році за проєктом архітектора **Йозефа Енгеля**. На її долю випало чимало випробувань. Майже 100 років у стінах храму лунала служба. Все закінчилося в 1941-му році, коли радянська влада передала церкву на потреби Обласного Архівного Управління НКВС. Під час Другої світової, коли Чернівці знову стали румунськими, храм відійшов до Міністерства національної оборони Румунії. З поверненням радянської влади до Буковини протестантська святиня перейшла до державного університету. Замість церкви з'явився Центр науково-технічної інформації. Попри те, що євангельсько-лютеранська церква була відкритою для всіх вірян, на Буковині вона мала виразне етнічне забарвлення. До цієї конфесії переважно належали німці. Станом на 1900-й рік вони склали майже 93,4 відсотка від усіх протестантів-євангелістів.

Unser weiterer Weg führt an der ehemaligen **lutherischen Kirche** vorbei, die in der Sowjetzeit ihren schlanken Turm verlor. 1849 vom Architekten **Josef Engel** erbaut, war sie fast 100 Jahre lang Gottesdienststätte der Deutschen, die ab 1900 fast 93,4 Prozent aller protestantischen Evangelikalen ausmachten. Alles endete 1941, als die sowjetischen Behörden die Kirche den Bedürfnissen des NKWD-Regionalarchivs anpassten. Während des 2. Weltkriegs, Czernowitz war wieder rumänisch, übernahm das rumänische Verteidigungsministerium die Kirche, bis sie nach der erneuten Rückkehr der Sowjetmacht als Zentrum für wissenschaftliche und technische Information diente.

9

Прогулюючись старовинними вуличками, можна прислухатись до себе, відкрити в собі приховані таланти, зрозуміти своє призначення в житті. І не випадково ми завершимо нашу прогулянку в центрі „**Gedankendach**“ – простору для думок та ідей, в якому народжуються цікаві проєкти, студенти отримують можливість стажування в Німеччині й завжди є можливість вдосконалити володіння німецькою мовою.

Чернівці можна дійсно вважати Європою в мініатюрі. Це місто наочно демонструє, як в найкращих історичних реаліях люди різних культур, вірувань, поглядів на життя вмівали жити поруч та поважати одне одного.

Wir beenden unseren Spaziergang im Zentrum „**Gedankendach**“ – einem Raum für Wissen und Ideen, in dem interessante Projekte geboren werden und Studenten die Möglichkeit erwerben, ein Praktikum in Deutschland zu machen, oder ihre Deutschkenntnisse verbessern.

Unser Fazit: Als Europa im Miniaturformat zeigt Czernowitz deutlich, wie Menschen unterschiedlicher Kulturen, Glaubensrichtungen und Lebensanschauungen unter widrigsten historischen Realitäten Seite an Seite lebten und einander respektieren konnten.

10

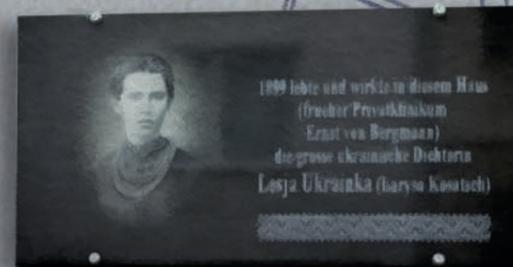
GEDANKEN DACH

BERLIN БЕРЛИН

SPACE
MEDUZA
BAR

Anderer Blickwinkel

УКРАЇНСЬКИЙ БЕРЛІН: МІСТО ПЕРЕТИНУ ІСТОРІЇ ТА СЬОГОДЕННЯ

Celina Isenbart

Ніколи б не подумала, що Берлін має так багато зв'язків з Україною. Я – німкеня, яка досліджує „український“ Берлін: будівлі, вулиці, повз які проходила безліч разів. Я – людина, яка цікавиться Україною, німецько-українськими відносинами і вчить українську :)). Влітку я долучилася до берлінської команди „Іншого ракурсу“ – до проєкту, який, можливо, допоможе німцям відкрити Україну, дізнатися більше про німецько-українську історію, культуру, дипломатію, а я спробую розказати про маршрут, який на вас чекає.

Ich persönlich hätte nicht gedacht, dass Berlin in so vielerlei Hinsicht Verbindungen zur Ukraine aufweist. Als Deutsche, die sich für die Ukraine und insbesondere die deutsch-ukrainischen Beziehungen interessiert und Ukrainisch lernt, musste ich dieses Projekt selbstverständlich unterstützen. Vielleicht hilft es ja dabei, mehr Leute auf die Ukraine aufmerksam zu machen.

1 Маршрут берлінської команди складається з 12 локацій. Це своєрідна і захоплива суміш із історичних та сучасних місць. Він починається з кінотеатру „Арсенал“ на Потсдамській площі, названому на честь німого фільму „Арсенал“ українського режисера Олександра Довженка, який тимчасово проживав у Берліні. Учасниці берлінської команди „Іншого ракурсу“ не лише маршрут розробили, а навіть й сам фільм разом переглянули. „Я багато чула про цю відому українську стрічку, але не очікувала, що німе кіно може бути таким привабливим. Рекомендую всім не лише подивитися фільм, а й почитати про біографію Довженка“, – розповідає учасниця Жанна, яка майже щодня ходить повз кінотеатр на роботу.

Die Sightseeing-Tour des Berliner Teams umfasst insgesamt 12 Stationen – eine Mischung aus sowohl historischen als auch gegenwärtigen Orten. Sie beginnt beim Kino Arsenal auf dem Potsdamer Platz, das nach dem Stummfilm „Arsenal“ des ukrainischen Filmemachers Oleksandr Dovzhenko benannt wurde, der eine Zeit lang in Berlin gelebt hatte. Angesichts dessen haben die Teilnehmer:innen den Film zusammen angesehen. „Über diesen bekannten ukrainischen Film habe ich schon viel gehört, aber nicht erwartet, dass ein Stummfilm so spannend sein kann. Ich empfehle allen, sich nicht nur den Streifen anzuschauen, sondern sich auch über das vielseitige Leben von Dovzhenko zu informieren“, meint die Teilnehmerin Zhanna, die fast täglich auf dem Weg zur Arbeit an diesem Kino vorbei eilt.

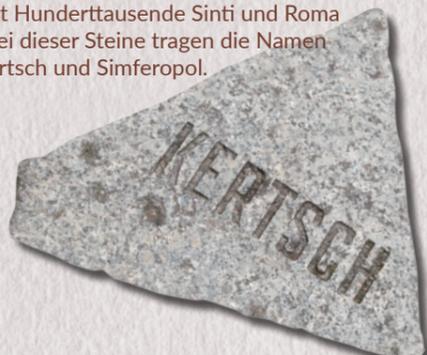

Zhanna

2

Die Tour geht weiter Richtung Tiergarten, in dem sich die Gedenkstätte für die im Nationalsozialismus ermordeten Sinti und Roma befindet. Auf dem Gelände sind 69 Steinplatten zu finden. Jede symbolisiert ein gebrochenes Leben und wurde als Andenken an die Orte entworfen, an denen während der NS-Zeit Hunderttausende Sinti und Roma verfolgt und ermordet wurden. Drei dieser Steine tragen die Namen ukrainischer Orte: Tschernihiw, Kertsch und Simferopol.

Продовжуємо досліджувати український Берлін. Рухаємося у напрямку Тіргартену (нім. Tiergarten – парк у центрі Берліна), де знаходиться меморіал сінті та рома вбитих за часи націонал-соціалізму. Тут можна побачити 69 кам'яних плит, які символізують зламане життя, створених для вшанування місць вбивств сотень тисяч сінті та ромів під час нацистської епохи. Три з цих каменів носять назви українських міст: Чернігів, Керч та Сімферополь.

UKRAINISCHES BERLIN: DIE SPUREN DER DEUTSCH-UKRAINISCHEN GESCHICHTE

Залишаючи Тіргартен позаду, перетинаємо урядовий район Берліна і зупиняємося у Шпребогенпарку (Spreebogenpark), де у 2019 році з нагоди 100-річчя німецько-українських дипломатичних відносин була встановлена меморіальна дошка Першому посольству України в Німеччині, яке у свій час продав Радянський Союз. А потім й весь район було переплановано.

Wir lassen den Tiergarten hinter uns, durchqueren das Regierungsviertel und gelangen nun zum Spreebogenpark, wo 2019 anlässlich des 100-jährigen Jahrestages der diplomatischen Beziehungen zwischen Deutschland und der Ukraine eine Gedenktafel angebracht wurde. Zu jener Zeit befanden sich viele Botschaften in dieser Gegend. So auch die ukrainische, bis das Gebäude vier Jahre später von der jungen Sowjetunion verkauft und dann mit der Umgestaltung des gesamten Viertels ganz verschwand.

3

Неподалік від парку знаходиться наша наступна зупинка – кафе „Tucano Coffee“, в якому діє український бук-кросинг. Принцип простий: ви можете брати книги, якщо повернете їх після прочитання, а ще краще – принесете власні книги для обміну.

Nicht weit entfernt liegt das Café „Tucano Coffee“, das die Initiative „Bookcrossing Ukraine Berlin“ beherbergt. Deren Prinzip ist einfach: Jeder kann sich Bücher aus den dafür vorgesehenen Regalen nehmen, wenn er selbst Bücher zum Tauschen mitbringt bzw. die entnommenen Bücher nach dem Lesen wieder zurückbringt.

5 Звичайно, наш маршрут не оминув й нинішнє українське посольство, яке в 1999 році було перенесено сюди з Бонна. Його основними завданнями є представництво інтересів України, сприяння розвитку німецько-українських відносин та захист прав громадян України, які проживають у Німеччині.

Natürlich darf auf einer Route zum Thema „ukrainisches Berlin“ auch die derzeitige ukrainische Botschaft nicht fehlen, die 1999 von Bonn nach Berlin verlegt wurde. Ihre Hauptaufgabe besteht darin, die Interessen der Ukraine zu vertreten, die Entwicklung der deutsch-ukrainischen Beziehungen zu fördern sowie die Rechte und Interessen der in Deutschland ansässigen Bürger der Ukraine zu schützen.

6

Якщо пройти трохи далі по вулиці, потрапимо до штаб-квартири „Zentrum Liberale Moderne“, один з фокусних проєктів якого називається „Розуміти Україну“. Ініціативу заснували у 2017 році. Основна ідея — за допомогою заходів та публічних обговорень людям зі всієї Німеччини глибше познайомитися з Україною.

Wenn wir die Straße ein Stück weiter heruntergehen, gelangen wir zum Sitz des „Zentrum Liberale Moderne“, aus dem das Projekt „Ukraine verstehen“ hervorgegangen ist. Es wurde ebenfalls 2017 gegründet und lädt mit Veranstaltungen und öffentlichen Diskussionen deutschlandweit Menschen ein, sich mit der Ukraine tiefer zu beschäftigen.

7

Наступна зупинка маршруту – меморіальна дошка, присвячена **Лесі Українці**. Будівля, перед якою ми знаходимося, колись була приватною клінікою німецького хірурга Ернста фон Бергмана, де лікувалася та творила відома поетеса.

Die nächste Station auf der Route ist die Gedenktafel für die berühmte ukrainische Dichterin **Lesja Ukrainka**. In dem Gebäude, an dem die Tafel angebracht ist, befand sich früher die Privatklinik des deutschen Chirurgen Ernst von Bergmann, in der Lesja Ukrainka behandelt wurde und einen Teil ihrer Werke verfasste.

Oleksandra

Щоб дістатися наступної локації, перетинаємо Музейний острів. „Наш маршрут веде повз багато визначних пам'яток Берліна, і це чудовий спосіб познайомитися з містом. Проте наше знайомство відбувається з особливою — українського — ракурсу. Ми спостерігаємо, які сліди залишила в місті спільна німецько-українська історія. Загалом, мова йде про фіналізацію європейського історичного нарративу, до якого ми додали «пазл», який зробив німецько-українську історію видимою. Хто знає, як це змінить наше бачення в майбутньому? — розмірковує менторка берлінської команди Олександра.

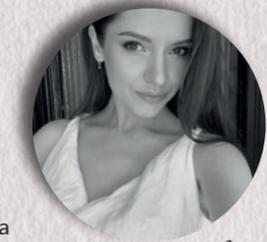
8

Um zum nächsten Ort zu gelangen, überqueren wir die Museumsinsel. „Unsere Route führt durch viele der Hauptsehenswürdigkeiten Berlins – so kann man wunderbar auch die Stadt kennenlernen. Allerdings folgt unser Kennenlernen einem besonderen – ukrainischen – Blickwinkel. Wir schauen uns diejenigen Spuren an, die von der gemeinsamen deutsch-ukrainischen Geschichte in der Stadt hinterlassen wurden. Im Großen und Ganzen geht es um die Vervollständigung eines geschichtlichen europäischen Narrativs. Dadurch, dass wir dieser Geschichte ein weiteres, die deutsch-ukrainische Geschichte sichtbar machendes «Puzzlestück» hinzufügen. Wer weiß, wie sich unser Blick dadurch verändert?“, so die Team-Mentorin Oleksandra.

10

Наш маршрут українським Берліном закінчується біля меморіальної дошки на честь Чорнобильської катастрофи. Її встановили в Берліні, оскільки саме тут були створені численні еко-організації. Звідси, бонусом, можна проїхати на метро до Кройцберга і завітати до бару **Space Meduza**. Його заснували українські митці, щоб надати берлінським та, звичайно, українським діячам культури майданчик для виступів. Учасниця берлінської команди Діана підсумовує: „Мені було надзвичайно цікаво стежити за історіями українських талантів у Берліні. Переконана, що маршрут, наповнений такою багатою історико-культурною складовою, принесе радість кожному“.

Diana

Unsere Route endet an einer anlässlich **der Katastrophe von Tschernobyl** errichteten Gedenktafel. Damals entstanden insbesondere in Berlin zahlreiche Organisationen, die sich mit Umweltthemen beschäftigen. Und wer möchte, kann als Bonus noch mit der U-Bahn nach Kreuzberg zur **Space Meduza Bar** fahren, die von drei ukrainischen Künstler:innen gegründet wurde, um der Berliner Kreativszene und natürlich ukrainischen Kulturschaffenden eine Bühne zu bieten.

Die Teilnehmerin Diana fasst zusammen: „Es war äußerst interessant für mich, die Geschichten ukrainischer Talente in Berlin zu verfolgen. Ich bin überzeugt, dass die Route, die mit solch reichen historischen und kulturellen Komponenten gefüllt ist, allen Freude bereiten wird“

Fotos: Volodymyr Kutsenko, Celina Isenbart
Illustration: Kateryna Dorokhova

11

9

Hinter der Museumsinsel befindet sich das Maxim Gorki Theater, verbunden mit der Ukraine durch den **ukrainischen DJ Yuriy Gurzhy**. Zusammen mit Marina Frenk beschäftigte sich Yuriy mit der Frage „Wer war Stepan Bandera?“. Die „Rechercheergebnisse“ wurden in Form einer HipHopera mit dem Titel „Bandera – Mythen der Wirklichkeit“ 2017 dort uraufgeführt.

Nicht weit vom Maxim Gorki Theater war einst das **Ukrainische Wissenschaftliche Institut** ansässig, das Informationen über die Ukraine und ihre Kultur unter deutschen Wissenschaftler:innen verbreitete. Darüber hinaus unterstützte das Institut ukrainische Student:innen und Wissenschaftler:innen in Deutschland. 1945 wurde es leider aufgelöst und derzeit befindet sich hier die Zentral- und Landesbibliothek Berlin.

Театр „Фольксбюне“ також пов'язаний з Україною. Тут працював відомий письменник **Володимир Винниченко**, п'єси якого стали популярними у Веймарській республіці. Одним із найпопулярніших творів стала п'єса „Брехня“.

Auch die Volksbühne besitzt eine Verbindung zur Ukraine: Hier wirkte der Schriftsteller **Wolodymyr Wynnyschenko**, dessen Stücke, wie z. B. „Die Lüge“, in der Weimarer Republik große Beliebtheit erlangten.

12

